

УДК 339.564

Оксана ДЕСЯТНЮК,
Василь ВОЙЦЕШИН

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НА РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Критично оцінено вступ України до інтеграційних об'єднань у контексті впливу на її експортний потенціал. З'ясовано, що поряд із позитивними результатами членства України в Світовій організації торгівлі та Європейському Союзу існує низка проблем, що ілюструють негативні аспекти економічної інтеграції України. Виявлено ключові тенденції розвитку вітчизняного експортного потенціалу в розрізі інтеграційних об'єднань із використанням економетричного моделювання. Зроблено висновки і надано рекомендації щодо усунення основних негативних факторів інтеграції.

Ключові слова: *військово-економічна криза, експорт, експортна квота, експортний потенціал, кореляційно-регресійна залежність, Європейський Союз, Світова Організація Торгівлі, фінансово-економічна криза.*

Оксана ДЕСЯТНЮК, Василь ВОЙЦЕШИН

Влияние интеграционных объединений на развитие экспортного потенциала Украины

Критически оценено вступление Украины в интеграционные объединения в контексте влияния на ее экспортный потенциал. Установлено, что вместе с положительными результатами членства Украины во Всемирной торговой организации и Европейском Союзе существует ряд проблем, иллюстрирующих негативные аспекты экономической интеграции Украины. Выявлены ключевые тенденции развития отечественного экспортного потенциала в разрезе интеграционных объединений с использованием эконометрического моделирования. Сделаны выводы и предоставлены рекомендации по устранению основных негативных факторов интеграции.

Ключевые слова: *военно-экономический кризис, экспорт, экспортная квота, экспортный потенциал, корреляционно-регрессионная зависимость, Европейский Союз, Всемирная Торговая Организация, финансово-экономический кризис.*

Oksana DESYATNYUK, Vasyi VOITSESHYN

The impact of the integration associations on the development of the export potential of Ukraine

Introduction. *The development of the economy of Ukraine is directly determined by the value of the export of products, in particular, in the long-term perspective, that is, in the future,*

which is expressed in the export potential, which allows us to assess the level of the economic power of the state and the ability to further its development.

The deepening of the economic integration of Ukraine, expressed in its participation in the integration associations, when Ukraine has recently become a full member of the European Union (EU), actualizes the issue of the development of its export potential, after all, the Ukraine's membership in the EU obliges it to implement its norms into the national economy, including the trade (as certifies by the participation of Ukraine in the World Trade Organization (WTO), which directly affects on its export.

Purpose. This research sets up an assessment of the impact of the membership of Ukraine in the WTO and the EU, in part of its contractual commitments on its export potential.

Methods. In this research we used a cross-correlation and a correlation-regression analysis.

Results. In the course of this research we found that the effect of the membership of Ukraine in the WTO and the EU on the export potential is controversial, because with the expansion of the partnership and the sales markets of the products and the strengthening of its competitiveness, a crisis has emerged in the Ukrainian economy generated by a regional integration, which has had a negative impact on the export potential of Ukraine.

Conclusion. This research proposes following conclusions and recommendations for improving the impact of integration associations on the development of the export potential of Ukraine:

- the search for solutions to the military-political crisis in Ukraine;
- trade liberalization in the context of the gradual abolition of export duties on goods with the addition of a new schedule of removing of the export duties;

Keywords: military-economic crisis, export, export quota, export potential, correlation-regression dependence, The European Union, The World Trade Organization, financial-economic crisis.

JEL Classification: F10, F15, F17, H22.

Постановка проблеми. На сьогодні практично неможливо уявити функціонування окремого економічного державного утворення без співіснування з іншими країнами. Не є винятком і Україна, яка, незважаючи на порівняно "молодий вік" від моменту проголошення незалежності, активно взаємодіє з іншими державами світу. Важливим проявом такої взаємодії є економічна інтеграція як об'єктивний процес розвитку глибоких і стійких взаємозв'язків в економіці, побудованих на співпраці (обміні факторами та результатами виробництва) з іншими державами світу. При цьому ключовою складовою й одночасно результатом інтеграції виступає зовнішня торгівля, адже саме вона є первинною формою взаємодії

країн, а її рівень розвитку віддзеркалює прогрес економіки держави.

Сучасна економічна інтеграція, як вищий ступінь розвитку торгівлі загалом, характеризується динамічністю та суперечливістю, оскільки, окрім постійної зміни та вдосконалення, вона поглиблює взаємозалежність національних економік і збільшує диференціацію та нерівномірність прогресу між країнами.

Варто зазначити, що розвиток економіки України напряму визначається не стільки сукупним показником зовнішньої торгівлі – зовнішньоторговельним оборотом, який є сумою експорту й імпорту товарів і послуг, скільки обсягом експорту продукції, зокрема в довгостроковій перспективі, що вира-

жається в експортному потенціалі, який дає змогу оцінити рівень економічної могутності держави та здатності до подальшого її розвитку в природо-ресурсному, трудовому та фінансовому аспектах.

Поглиблення економічної інтеграції України, що виражається в її участі в інтеграційних об'єднаннях, зокрема в нещодавньому набутті асоційованого членства в Європейському Союзі (далі – ЄС), актуалізує питання розвитку експортного потенціалу нашої держави, адже членство України в згаданому інтеграційному об'єднанні зобов'язує її імплементувати норми такого об'єднання в національну економіку, в тому числі і в торгівлю, що безпосередньо впливає на її експортну та імпорتنу складові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сутності експортної діяльності, її розвитку в контексті міжнародних економічних інтеграційних відносин було і завжди буде дилемою в економічній науці.

Вивченню питань щодо сутності експортної діяльності в Україні, характеристик експортного потенціалу як феномена експорту в країні, стимулюванню його прогресу, оцінці експорту товарів у розрізі європейських і світових інтеграційних процесів присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як В. Данкевич [9], І. Іванова [7], Д. Крисанов [11], Ю. Маханьова [10], Н. Патики [1], Н. Тюріна [3], Н. Шмиголь [6] та інших. Питання ж щодо аналізу експорту та його потенціалу, а також прогноз показників експорту у майбутньому відображено в працях О. Буцкунене [О. Butskyunene] [20], Л. Лиськової [21], Т. Мельник [14], Л. Осіпової [18], Л. Созанського [17] та інших.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, їх велике теоретичне та практичне значення в обґрунтуванні фундаментальних основ розвитку експортної діяльності в умовах інтеграції, залишається безліч неви-

рішених питань, що пов'язані, передусім, з перспективами повноцінного членства України в ЄС та його можливим впливом на її потенціал, зокрема в частині експорту.

Мета статті полягає в оцінці впливу вступу та членства України в Світовій організації торгівлі (далі – СОТ) і ЄС у частині взятих нею договірних зобов'язань на її експортний потенціал, що є однією з основних характеристик майбутнього розвитку як зовнішньої торгівлі, так і національної економіки загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. За 26 років незалежного існування наша держава стала активним учасником економічної інтеграції, що засвідчує членство України у двох економічних інтеграційних об'єднаннях – у СОТ і ЄС.

У СОТ, яка є міжнародним глобальним економічним інтеграційним об'єднанням договірної типу понад 160 країн світу, що формують близько 97% світової торгівлі товарами та послугами [1, с. 26], Україна "пробивалася" ще з кінця 1993 р. Прийнявши близько 50-ти законодавчих актів для адаптації вітчизняного законодавства до вимог СОТ вона стала її повноцінним членом лише 16 травня 2008 р., після підписання і ратифікації Протоколу про вступ України до СОТ.

У листопаді 2013 р. Україна розпочала ще один етап економічної інтеграції, хоча вже не глобального, а регіонального рівня, а саме – вступу до ЄС – угруповання ще на той час 27-ти держав Європи, об'єднаних на основі загальнонародських і демократичних цінностей задля досягнення стабільності, миру та процвітання [2], з єдиним ринком, де відбувається вільний рух товарів і капіталів, та єдиною валютою, що дає змогу вільно здійснювати торгівлю в межах ЄС між країнами-членами.

Протягом чотирьох років Україна, завдяки політичній волі та зусиллям народу, про-

йшла шлях поетапного вступу в ЄС, який закінчився повноцінним асоційованим членством нашої держави в згаданому інтеграційному об'єднанні, починаючи з 1 вересня 2017 р., коли Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула повної чинності (політична частина була підписана ще 21 березня 2014 р., а економічна – 27 червня 2014 р.; з 1 січня 2016 р. по 1 вересня 2017 р. діяла зона вільної торгівлі (ЗВТ) Україна-ЄС, яка заклала основи інтеграції нашої держави у вказане економічне утворення).

Основною метою членства нашої держави у СОТ та ЄС є створення сприятливих умов для обміну товарами та послугами між Україною та країнами-членами згаданих об'єднань у контексті лібералізації торгівлі внаслідок зниження та/або усунення торговельних бар'єрів, що є передумовою для розвитку її експортного потенціалу.

Якщо проаналізувати різноманітні погляди науковців щодо сутності експортного потенціалу, то можна стверджувати, що він є частиною загального економічного потенціалу і, зокрема, на рівні держави характеризує максимальну здатність національної економіки при певному розвитку виробничих сил виявляти та мобілізувати наявні в країні ресурси задля їх ефективного використання, що дає змогу випускати продукцію, конкурентоспроможну на зовнішніх ринках [3, с. 191]. Іншими словами, експортний потенціал є основним детермінантом розвитку експортної діяльності й економіки країни загалом.

Практичний вплив економічних інтеграційних об'єднань на експортний потенціал України варто розглядати, на нашу думку, з точки зору договірних зобов'язань між нашою державою та державами-членами інтеграційного об'єднання в частині досягнення домовленостей щодо здійснення Україною експортної діяльності в межах наданих угруповань.

Розглянемо основні аспекти договірних зобов'язань прямого та непрямого характеру у рамках членства України в СОТ та ЄС, що безпосередньо стосуються експортного потенціалу України в частині регулювання її експорту за допомогою важелів митної, податкової та бюджетної політики (табл. 1).

Табл. 1 свідчить, що прямий вплив інтеграції характеризується безпосередньою дією на основні фактори, які визначають розвиток експортної діяльності в Україні. В нашому випадку це виявляється в збільшенні ступеня лібералізації торгівлі шляхом зменшення та/або відміни ставок вивізного (експортного)/ввізного (імпортного) мита, яке встановлюється на товари, що вивозяться/ввозяться за межі/в межі митної території країни [8; 12]. Заходи ж непрямого впливу діють опосередковано на експортний потенціал через інші важелі (наприклад, гармонізація технічних стандартів на основі "глобального підходу" (з модульною оцінкою окремого виду продукції, що має на меті комплексно оцінити їх відповідність [11, с. 5]) та скасування заборон на експорт збільшують виробництво товарів через підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародних торговельних ринках; усунення перешкод руху капіталів і робочої сили діятиме ж біполярно: з одного боку, може відбутися приплив капіталу у вигляді інвестицій, а з іншого – можливий відтік трудових ресурсів).

Загалом, фактори прямого і непрямого впливу комплексно взаємодіють не лише між собою, але й з іншими факторами, які не залежать від економічної інтеграції.

Оцінимо вплив участі України в інтеграційних об'єднаннях на її експортний потенціал в розрізі кожної організації за допомогою аналізу основних показників які, на нашу думку, формують інтегральне значення вказаного потенціалу, порівняно з аналогічними показниками в світі, використавши метод

Таблиця 1

Двосторонні договірні зобов'язання у рамках членства України в інтеграційних об'єднаннях, що впливають на її експортний потенціал*

Договірні зобов'язання	Україна–Світова організація торгівлі	Україна–Європейський Союз
1. Зобов'язання прямого впливу.	1.1. Зменшення ставок експортного (вивізного) мита Україною для кожного окремого виду товару, що є об'єктом оподаткування. Наприклад, ставка вивізного мита на насіння олійних культур мала зменшуватися на 1% щороку до 100% [4, с. 14], що було успішно виконано, адже перед вступом у СОТ ставка на цей товар була 17%, а нині становить 10% [5]. 1.2. Можливість використання мита на товари в майбутньому (наприклад, у 2011 р. було введено вивізне мито на зернові культури, що дало змогу істотно поповнити бюджет країни за рахунок цього платежу завдяки значному експорту вказаного продукту (на пшеницю вводилося мито в розмірі 9,00%, але не менше 17,00 євро за одну тонну [6, с. 20]).	1.1. Поступова відміна ставок вивізного мита Україною на товари протягом 7-10-ти років з моменту входження нашої держави в ЄС згідно з Графіком скасування мита. 1.2. Зменшення ставок ввізного мита країнами ЄС на товари з України. Наприклад, після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС середньозважене ввізне мито ЄС на продукцію сільського господарства має скоротитися з 23,80 до 0,30% [8; 9, с. 58], а середня арифметична ставка такого мита за всією номенклатурою має знизитися з 7,60 до 0,05% [10, с. 49].
2. Зобов'язання непрямого впливу.	2.1. Скасування заборон на експорт певних видів продукції (наприклад, Україна скасувала заборону на експорт брухту кольорових металів, зерна). 2.2. Фактична заборона надання субсидій експортного типу (що є формою втручання держави в діяльність ринку з метою підтримки окремих видів економіки [7, с. 52]), як таких, що шкодять конкуренції. 2.3. Перехід до міжнародної системи технічного регулювання СОТ.	2.1. Запровадження тарифних квот з нульовою ставкою в межах квоти для експорту в ЄС окремих видів товарів. 2.2. Гармонізація технічних стандартів України та ЄС на основі "глобального підходу" [11, с. 5]. 2.3. Усунення перешкод для руху капіталів і робочої сили.

* Складено на основі [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11].

перехресного аналізу, що дає змогу відстежувати як зміну показників у часі, так і їхню динаміку за країнами [13, с. 207]. До показників, які належать до інтегрального індикатора експортного потенціалу, віднесемо: динаміку вартості експорту та її середньорічне значення; експортну квоту як відношення вартості експорту (Ex) до валового внутрішнього продукту (ВВП) [14, с. 255] та її зміну й середнє значення; коефіцієнт участі країни у міжнародному поділі праці (далі – МПП), що є відношенням частки експорту однієї країни в світовому експорті (Exi/EEc) до аналогічного показника, обмеженого за валовим внутрішнім продуктом (ВВПі /ВВПс) [14, с. 256] (табл. 2).

Дані табл. 2 ілюструють, що впродовж 2005–2016 рр. відбувався розвиток як ви-

робництва, так і експорту в Україні та в світі, про що свідчить загальне зростання відповідних показників, яке дає змогу стверджувати про загальний позитивний вплив на експортний потенціал вступу України до СОТ. Разом з тим, незважаючи на загальну позитивну тенденцію, економічний розвиток в Україні і в світі не був стабільним. Так, наприклад, період 2005–2008 рр. можна назвати етапом піднесення, адже як в Україні, так і в світі обсяг виробництва й експорту продукції постійно зростав (зокрема, в Україні загалом за цей проміжок часу експорт зріс на 65%, що було зумовлено поліпшенням кон'юнктури міжнародних ринків і збільшенням інвестиційної активності [18, с. 125]).

Проте після початку членства України в СОТ вплив економічної інтеграції на екс-

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку показників розвитку експортного потенціалу України*

Показники Роки	Експорт, млн дол. США**		Валовий внутрішній продукт реальний (з урахуванням дефлятора ВВП), млн дол. США		Темп зміни експорту (до попереднього року)	
	Україна	Світ	Україна	Світ	Україна	Світ
2005	40671,60	12982418,30	69190,36	44898259,43	x	x
2006	46159,80	14928382,80	93779,81	48678137,57	1,13	1,15
2007	58731,20	17389800,30	116220,68	54785600,53	1,27	1,16
2008	79227,40	19926138,30	139984,45	58767253,85	1,35	1,15
2009	49825,40	15920452,10	103648,98	58638615,20	0,63	0,80
2010	63729,40	18888037,10	119930,34	63195081,02	1,28	1,19
2011	82574,50	22449774,90	114901,41	69272408,97	1,30	1,19
2012	82906,01	22805354,90	163077,28	72286710,48	1,00	1,02
2013	77545,22	23512798,00	175702,10	75290838,80	0,94	1,03
2014	65422,49	23936849,50	113723,04	77278188,32	0,84	1,02
2015	47863,75	21238915,10	73141,50	73221028,89	0,73	0,89
2016	46229,71	20765701,80	79622,67	74222383,57	0,97	0,98

* Складено на основі [15; 16] (з 2014 р. тут і далі не враховуються тимчасово окуповані території).

** Всі досліджувані вартісні показники вимірюються у млн дол. США задля мінімізації впливу додаткових факторів на розвиток експортного потенціалу України, зокрема таких, як валютний курс та інфляція, що істотним чином впливають на експорт загалом (наприклад, між інфляцією та експортом можна спостерігати обернений середній зв'язок, який вказує на те, що монетарна політика держави суттєво впливає на розвиток експортної діяльності в країні [17, с. 116–117]).

портний потенціал нашої держави не був однозначно позитивним. Крім інтеграційних об'єднань, на експортний потенціал також комплексно впливали й інші фактори. Так, одним із них виступила світова фінансово-економічна криза 2008–2009 рр., дію якої на розвиток експортної діяльності в Україні неможливо було мінімізувати через глобальність її масштабів. Про це свідчить те, що як українське, так і світове виробництво й експорт за період кризи помітно знизилися (за 2008–2009 рр. експорт в Україні впав на 37%, а в світі – на 20%), що ілюструє падіння не лише експортного потенціалу України, а і світової економіки. Причому експортний потенціал України виявився чутливішим і менш еластичним до кризи, аніж аналогічний світовий показник, про що свідчить його різкіше падіння за вказаний період (у 1,85 раза).

Починаючи з 2010 р. по 2012 р., після посткризового відновлення показники розвитку експорту й експортного потенціалу зростають, що дає змогу говорити про позитивний вплив вступу України до СОТ, що відкрив нові ринки збуту для вітчизняних товарів.

З 2012 по 2016 рр. вплив членства у СОТ на розвиток експортного потенціалу України "нівелюється" процесом входження України в ЄС, наслідки якого радикально вплинули не лише на експортний потенціал, а й на господарську діяльність України загалом, породивши політико-економічну кризу.

На основі вищенаведених даних обчислено й проаналізовано динаміку основних індикаторів для подальшого розрахунку інтегрального показника експортного потенціалу України до і після вступу в СОТ (табл. 3).

Таблиця 3

Основні показники розвитку експортного потенціалу України до і після вступу в СОТ*

Роки	Темп зміни експорту в Україні		Експортна квота в Україні, обчислена на основі реального ВВП		Коефіцієнт участі України у МПП
2005	x		0,59	0,53	2,03
2006	1,20		0,49		1,61
2007			0,51		1,59
2008	1,35		0,57		1,67
2009	0,63		0,48		1,77
2010	1,29	0,98	0,53	0,59	1,78
2011			0,72		2,22
2012			0,51		1,61
2013	0,82	0,98	0,44	0,56	1,41
2014			0,58		1,86
2015			0,65		2,26
2016			0,58		2,08

* Розраховано на основі [15; 16] без врахування періоду економічної кризи 2008–2009 рр.

Дані табл. 3 ілюструють, що позитивний вплив членства в СОТ на експортний потенціал України чітко проявився у період з 2010–2012 рр. Так, середньорічний темп зростання експорту за цей період був вищим, ніж упродовж 2006–2007 рр. на 9 відсоткових пунктів, тобто мало місце помітне зростання експортного потенціалу.

Проте, на жаль, у 2013–2016 рр. внаслідок військово-економічної кризи вплив СОТ на експортний потенціал України фактивно був знівельований (дотримання положень про лібералізацію торгівлі Україною зумовило зростання коефіцієнта участі України у МПП лише на 0,05 пункти порівняно з 2005 р.).

Крім того, за період членства України в СОТ загалом дещо підвищилося середнє значення експортної квоти, що свідчить, з одного боку, про можливе зростання експортного потенціалу через поглиблення партнерських відносин із країнами світу, а з іншого – це може бути наслідком зменшення споживання українцями вітчизняної продукції (наприклад, у 2005 р. частка ві-

тчизняної продукції у внутрішньому товарообороті становила 70%, а у 2012 р. цей показник досяг відмітки 55% [18, с. 126]). Останній факт вказує на переорієнтацію вітчизняного споживача на іноземні ринки з продукцією, що, в свою чергу, зменшує внутрішні доходи в країні й опосередковано негативно впливає на експортний потенціал України. До того ж, незважаючи на певне підвищення експортної квоти, структуру вітчизняного експорту можна охарактеризувати як гіпертрофовану, адже близько 50–60% в ньому припадає на сировину й продукти первинної переробки [16], тоді як в світі цей показник становить лише 7–10% [19]. Така ситуація негативно позначається на розвитку експортної діяльності [20, с. 17–18; 21, с. 848].

Безпосередній вплив асоційованого вступу України до ЄС на експортний потенціал проілюструємо за допомогою основних показників розвитку експортного потенціалу України до і після вступу в ЄС (табл. 4).

Таблиця 4

Основні показники розвитку експортного потенціалу України до і після вступу в ЄС (після запровадження режиму Зони вільної торгівлі)*

Період	Вартість експорту, млн дол. США	ВВП реальний, млн дол. США	Темп зміни		Експортна квота		
			експорту	ВВП			
I півріччя 2012 р.	40328,20	75362,91	x	x	x	0,54	0,60
I півріччя 2013 р.	37635,30	80218,10	0,93	0,83	1,06	0,47	
I півріччя 2014 р.	34625,45	54149,91	0,92		0,68	0,64	
I півріччя 2015 р.	23272,22	30628,12	0,67		0,57	0,76	
I півріччя 2016 р.	21133,79	33043,41	0,91	1,10	1,08	0,64	0,64
I півріччя 2017 р.	25655,58	40193,69	1,21		1,22	0,64	

* Розраховано на основі [15; 16].

Відтак, дані табл. 4 свідчать, що вплив асоційованого членства в ЄС на розвиток експортного потенціалу України не є однозначним. Як вже зазначалося, з кінця 2013 р. в Україні почалася криза, яка негативно вплинула на експортний та виробничий потенціали України, що виявилось у зниженні обсягу експорту за I півріччя 2013–2016 рр. практично на 1/3 (це відбулося через окупацію Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей, частка яких у загальному експорті України в останні роки становила близько 27–33% [16]) та в зменшенні ВВП за вказаний період приблизно на 40% [16].

Проте після набуття чинності Угоди про Зону вільної торгівлі України з ЄС, в результаті лібералізації торгівлі в частині зниження торговельних обмежень на експорт українських товарів (наприклад, ввізного мита), незважаючи на кризу, за I півріччя 2017 р. експорт зріс, порівняно з аналогічним періодом 2016 р., аж на 21%, що дає змогу стверджувати про позитивний вплив інтеграції України в ЄС. Додатково це засвідчує зміна географічної структури в напрямку збільшення частки експорту товарів до країн-членів ЄС із 24,92% у 2012 р. до 39,73% станом на кінець I півріччя 2017 р. [16].

У теоретичному аспекті вплив економічної інтеграції на експортний потенціал

країни доцільно оцінювати за допомогою економетричної кореляційно-регресійної моделі, яка здатна проілюструвати тісний зв'язок між експортом (Y , млн дол. США) і проміжними факторами, що ілюструють такі показники, як: кількість експортоорієнтованих підприємств (X_p , од.); прями іноземні інвестиції в економіку України (X_z , млн дол. США), які є каталізатором зростання експортних потужностей загалом.

Проілюструємо згадану кореляційно-регресійну залежність за допомогою моделі, побудованої за даними, наведеними в табл. 5.

Дані табл. 5 ілюструють вплив інтеграції на окремі економічні індикатори та дію проміжних факторів на експортний потенціал України. Так, вступ України до СОТ і ЄС загалом позитивно вплинув на підприємства, що експортують продукцію, адже їхня кількість за 2008–2016 рр. зросла приблизно на 6,6%, а також і на обсяг прямих іноземних інвестицій, який за досліджуваний період підвищився на 5,73% (разом з тим, щорічні зміни обох показників мали хвилеподібний вигляд, що пояснюється світовими кризами 2008–2009 рр. та 2014 р.). Окрім того, проміжні фактори теж вплинули (скорелювали) на експортний потенціал України (табл. 6).

Отже, дані табл. 6 показують, що експортний потенціал залежить від прямих

Таблиця 5

Основні проміжні фактори розвитку експортного потенціалу України в умовах інтеграційних процесів*

Роки	Y	X ₁	X ₂
2008	79227,40	20877	35616,40**
2009	49825,40	18434	39824,50
2010	63729,40	18689	46293,50
2011	82574,50	19570	49494,40
2012	82906,01	20532	53178,10
2013	77545,22	21234	54900,20
2014	65422,49	20425	40725,40
2015	47863,75	21058	36154,50
2016	46229,71	22250	37655,50

* Розраховано на основі [16].

**Дані про інвестиції взяті станом на 01.01. наступного року.

Таблиця 6

Кореляція між експортним потенціалом (обсягом експорту) й факторними показниками, які його характеризують*

	Y	X ₁	X ₂
Y	1,00	-0,06	0,66
X ₁	-0,06	1,00	-0,15
X ₂	0,66	-0,15	1,00

* Розраховано за даними табл. 5.

іноземних інвестицій (коефіцієнт кореляції $r=0,66$), що свідчить про прямий середній зв'язок між досліджуваними показниками. Натомість, детермінація між зростанням кількості експортних підприємств і зміною експорту не підтвердилася, адже в моделі цей зв'язок є слабким і зворотним ($r=-0,06$), причиною чого є дія вже згаданих зовнішніх факторів, які не враховуються в моделі.

Зважаючи на підтвердження залежності між експортним потенціалом і прямими іноземними інвестиціями, рівняння лінійної регресії між цими показниками матиме такий вигляд:

$$Y=1,35x+6887,84, \quad \text{де } R=0,43.$$

Відтак, побудована кореляційно-регресійна модель демонструє, що непрямий вплив інтеграційних об'єднань на експортний потенціал України є низьким і виявляється лише у зміні обсягу прямих іноземних інвестицій, які спричиняють зміну експорту на 43%.

Висновки. Аналітично-економетричне дослідження основних показників розвитку експортного потенціалу України до і після її членства в економічних інтеграційних об'єднаннях дає нам підстави стверджувати, що:

- вплив таких об'єднань на розвиток експортного потенціалу України може бути прямим (безпосереднім) і непрямим

(через інші, зокрема проміжні та зовнішні фактори);

- дія економічної інтеграції на вітчизняний експортний потенціал може бути роздільною (коли окремо кожне об'єднання впливає на розвиток України) і комплексною (спільний вплив об'єднань);
- наслідки впливу членства України в СОТ і ЄС на вітчизняний експортний потенціал є неоднозначними, адже разом із розширенням партнерських відносин і ринків збуту для продукції та посиленням її конкурентоспроможності загострилася проблема швидкої імплементації глобальних криз в економіку України, яка породжена міжнародною економічною інтеграцією, що негативно впливатиме на експортний потенціал України;
- з допомогою математичного інструментарію підтверджено, що основним кореляційно-регресійним фактором, який впливає на експортний потенціал України, є динаміка прямих іноземних інвестицій, котра ілюструє ступінь привабливості національної економіки.

Таким чином, основним вектором оптимізації впливу інтеграції України на її експортний потенціал вважаємо пошук шляхів подолання військово-політичної кризи в державі. Окрім того, як важливий фактор розвитку експортного потенціалу в майбутньому варто розглядати повну лібералізацію торгівлі в контексті поступової відміни вивізного мита на товари зі складанням нового графіку скасування вивізного (експортного) мита й імплементацію уніфікованих технічних норм і стандартів щодо якості експортної продукції.

Список використаних джерел

1. Патица Н.І. *Світова Організація Торгівлі (СОТ) і розвиток економік країн-нових членів / Н.І. Патица // Економіка та держава. – 2012. – № 4. – С. 25–28.*

2. *Європейський Союз – провідний світовий гравець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.pu.if.ua/europa/eu_info_sheets_uk+.*

3. Тюріна Н.М. *Сутнісні характеристики експортного потенціалу / Н.М. Тюріна, Є.О. Шелест // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія “Економічні науки”. – 2009. – № 4, Т.3. – С. 189–196.*

4. *Членство України в СОТ: огляд зобов'язань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua/ua/publications/books?pid=1510>. – 39 с.*

5. *Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>*

6. Шмиголь Н.М. *Експортне мито в Україні. Причини використання та наслідки / Н.М. Шмиголь, А.А. Антонюк, Д.О. Анікєєва // Держава та регіони. – 2013. – № 4 (73). – С. 16–21.*

7. Іванова І.М. *Державна підтримка експорту як інструмент захисту національних інтересів: досвід ЄС, СОТ та уроки для України / І.М. Іванова // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1 (34). – С. 51–55.*

8. *Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>.*

9. Данкевич В.Є. *Митне регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в умовах асоціації з ЄС / В.Є. Данкевич // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 4. – С. 57–60.*

10. Маханьова Ю.М. *Визначення компаративних переваг експорту продукції агропромислового сектору України в умовах членства в СОТ та асоціації з ЄС / Ю. М. Маханьова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 5–6. – С. 48–63.*

11. Крисанов Д. *Системи технічного регулювання Європейського Союзу, України та Митного союзу для агропродовольчої сфери: напрями їх зближення, можливості звуження невідповідності та зменшення асиметричності*

мі [Текст] / Д. Крисанов // *Економіст*. – 2014. – № 2. – С. 4–10.

12. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4485-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

13. *Теорія статистики : навч. посіб. [П.Г. Вашків, П.І. Пастер, В.П. Сторожук, Є.І. Ткач]. – К. : Либідь, 2001. – 320 с.*

14. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т. Мельник // *Міжнародна економічна політика*. – 2008. – № 8–9. – С. 241–271.

15. *The World Bank Group [Electronic resource]: IBRD-IDA. – Access mode : <http://data.worldbank.org/>*

16. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

17. Созанський Л.Й. Прогноз динаміки товарного експорту і імпорту в Україні / Л.Й. Созанський // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. – 2016. – Вип. 3 (119). – С. 114–119.

18. Осіпова Л.В. Євроінтеграція економіки України та її вплив на динаміку зовнішньої торгівлі та національну економіку / Л.В. Осіпова // *Вісник Хмельницьк. нац. у-ту*. – Сер. “Економічні науки”. – 2016. – № 5, Том 1. – С. 124–131.

19. UNCTADstat [Electronic resource]: UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT – Access mode : <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>.

20. Буцкунене О. Изменения структуры украинского экспорта: макроэкономическая оценка / О. Буцкунене, А. Витас // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. – 2016. – Вип. 2 (118). – С. 14–19.

21. Лиськова Л.М. Аналіз динаміки торговельно-економічних відносин Україна-ЄС: ефекти після підписання Угоди про асоціацію / Л.М. Лиськова // *Молодий вчений*. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 848–852.

References

1. Patyka, N.I. (2012). *Svitova Organizatsiia Torhivli (SOT) i rozvytok ekonomik krain-novyh chleniv [The World Trade Organization (WTO) and a development of economies of member countries]. Ekonomika ta derzhava – Economy and state, 4, 25–28 [in Ukrainian].*

2. *Yevropeyskyi Coiuz – providnyi svitovyi hravets [The European Union is a leading global player]. Available at: http://www.lib.pu.if.ua/europa/eu_info_sheets_uk+.*

3. Tiurina, N.M., Shelest, Ye.O. (2009). *Sutnisni kharakterystyky eksportnoho potentsialu [An essential characteristics of the export potential]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytsky national economic university, 4, 189–196 (Vols 3) [in Ukrainian].*

4. *Chlenstvo Ukrainy v SOT: ohliad zoboviazan [The membership of Ukraine in the WTO: review of obligations]. Available at: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/books?pid=1510>.*

5. *Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy [State fiscal service of Ukraine] Available at: <http://sfs.gov.ua/>.*

6. Shmyhol, N.M., Antoniuk, A.A., Anikieieva, D.O. (2013). *Eksporne myto v Ukraini. Prychyny vykorystannia ta naslidky [Export tax in Ukraine. Motivations and consequences]. Derzhava ta regiony – State and regions, 4 (73), 16–21 [in Ukrainian].*

7. Ivanova, I.M. (2015). *Derzhavna pidtrymka eksportu yak instrument zakhystu natsionalnykh interesiv: dosvid YeS, SOT ta uroky dlia Ukrainy [A state export support as a tool for protecting national interests: experience of the EU and WTO and lessons for Ukraine]. Strategichni priorytety – Strategic priorities, 1 (34), 51–55 [in Ukrainian].*

8. *Uriadovyi portal [Government portal] (n.d.). Available at: <http://www.kmu.gov.ua/>. [in Ukrainian].*

9. *Dankevych, V.Ye. (2015). Mytne rehuliuвання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в умовах асоціації з ЄС [Customs regulation of export and import of agricultural products in the context of association with EU]. Hlobalni ta nat-*

sionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of economy, 4, 57–60 [in Ukrainian].

10. Makhanova Yu.M. (2014). Vyznachennia komparatyvnykh perevah eksportu produktsii ahropromyslovoho sektory Ukrainy v umovakh chlenstva v SOT ta asotsiatsii z YeS [The definition of the export comparative advantages of products of agricultural sector of Ukraine in conditions of its membership in the WTO and EU association]. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo – Foreign trade: economy, finance, law, 5–6, 48–63 [in Ukrainian].

11. Krysanov, D. (2014). Systemy tekhnichno-rehulivannia Yevropeiskoho Soiuzu, Ukrainy ta Mytnoho soiuzu dlia ahroprodukolchoi sfery: napriamy yikh zblizhennia, mozhy`vosti vuzhennia nevidpovidnosti ta zmeshennia asymetrychnosti [System of technical regulations of the European Union, Ukraine and the Customs union for the agricultural and food field: directions for their converging, opportunities for contradictions' reduction and asymmetry minimization]. Ekonomist – Economist, 2, 4–10 [in Ukrainian].

12. Mytnyi kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

13. Vashkiv, P.G., Paster, P.I., Storozhuk, V.P., Tkach, Ye.I. (2001). *Theoriia statystyky* [Theory of statistics]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

14. Melnyk T (2008). *Eksporny potentsial Ukrainy: metodolohiia otsinky ta analiz* [The export potential of Ukraine: methodology of evaluation and analysis]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, 8–9, 241–271 [in Ukrainian].

15. The World Bank Group. Available at: <http://data.worldbank.org/>

16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

17. Sozanskyi, L.J. (2016). *Prohnoz dynamiky tovarnoho eksportu i importu v Ukraini* [The prognosis of the dynamics of commodity exports and imports in Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy*

suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-economic problems of the modern period of Ukraine, 3 (119), 114–119 [in Ukrainian].

18. Osipova, L.V (2016). *Yevrointehratsiia ekonomiky Ukrainy ta yi vplyv na dynamiku zovnishnoi torhivlii ta natsionalnu ekonomiku* [European integration of economy of Ukraine and its impact on the national economy]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytsky national university*, 5, 124–131 [in Ukrainian].

19. UNCTADstat: UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT Available at: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> [in English].

20. Butskiyunene, O., Vitas, A. (2016). *Izmennyya struktury ukrainskogo eksporta: makroekonomicheskaya otsenka* [Changes in the Ukraine's export structure: macroeconomic assessment]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 2 (118), 14–19 [in Russian].

21. Lyskova, L.M. (2016). *Analiz dynamiky torhovelno-ekonomichnykh vidnosyn Ukraina-YeS: efekty pislia pidpysannia Ugody pro asotsiatsiiu* [Analysis of Ukraine-EU trade relations dynamics: effects after association agreement]. *Molodyi vcheny – Young scientist*, 12.1 (40), 848–852 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017.